

Kommenteret floraliste for Søskrænten ved nordenden af Tissø

Søskrænten ved Tissø. Lille foto er Vellugtende Skabiose, som vokser på skrænten.

Hans Guldager Christiansen og Carsten Clausen
November 2020

INDLEDNING

Den sydvendte skrænt ved Tissøs nordlige bred mellem Søvejen og engen ned til Tissø er en af Kalundborg kommunes vigtigste botaniske lokaliteter. Vi har besøgt skrænten jævnligt gennem 3 sæsoner. Først i forbindelse med vores kortlægning af floraen langs Tissø (Clausen og Christiansen, 2016), så i forsøget på at finde de to små Ærenpris-arter Vår-Ærenpris og Trefliget Ærenpris på skrænten i 2018 og i år, 2020, i endnu et forsøg på at finde Vår-Ærenpris, som der blev opfordret til i URT 2019:4 (Reddersen, 2019). Skrænten indgår som en vigtig del af Naturpark Åmosen.

Da vi efterhånden har oparbejdet en pålidelig floraliste for denne vigtige lokalitet, tænkte vi, at det kunne have almen botanisk interesse, at floralisten blev tilgængelig for andre.

Vi takker Jørn og Karen Byskov, Tissøgård, for tilladelse til at måtte besøge området. Vi gør opmærksom på, at der **IKKE** er offentlig adgang til lokaliteten indenfor kreaturhegnet.

SØSKRÆNTEN, TISSØ

Den sydvendte skrænt ved Bekskro, Tissø, er en vigtig botanisk lokalitet, som har været kendt som sådan i århundreder. En del ekskursioner, foretaget af Dansk Botanisk Forening, har været forbi skrænten, og mange af beretningerne fra 1900-tallet opsummeres i Gravesen (1976). Gravesen kalder skrænten "... en sandet sydskrænt ved Bækskro (Beks Kro) ...". Beks kro ses på figur 1 på et maleri fra måske først i 1900-tallet. Den gamle kro og rejsestalden ligger stadig syd for Tissøgård ved Søvejen, hvor Tranemose Å løber hen over engen. I dag er kroen en privat bolig, og rejsestalden er i ringe stand.

Selve Søskrænten er lidt over 200 m lang og 10-15 m høj, og skrænten afgræsses sammen med engen neden for skrænten. Før 2014 blev skrænten ikke afgræsset, men på foranledning af Kalundborg kommune blev hegnet flyttet fra skræntens fod til toppen af denne, hvilket er meget hensigtsmæssigt for floraen.

Figur 1. Beks kro tv. for Tissøgård, efter Kristoffersen (2020). Bag kroen ses toppen af Vråbjerg og til venstre ses Lille Fuglede kirke.

Figur 2. Ortofoto af nordenden af Tissø. Søskrænten er markeret med rødt.

Skrænten ligger i et Natura 2000-område nr. 157: Åmose, Tissø, Halleby Å og Flasken. Skrænten er klassificeret som "Tørt Kalksandsoverdrev", hvilket er en prioriteret naturtype inden for det europæiske Natura 2000 netværk. I øvrigt kvitterer Miljøstyrelsen (2020) for det flyttede kreaturhegn ved at klassificere Søskrænten som værende i "God naturtilstand" i 2016-19 i den nye Basisanalyse 2022-2027 i forhold til den forrige vurdering fra 2010-12, hvor naturtilstanden på skrænten ansås for at være i "Moderat tilstand".

Jorden på skrænten er meget sandet, og køerne træder vegetationen i stykker, så der er masser af åben sandbund på skrænten. Tilmed er der et par rævegrave, som yderligere skaber åben jord, hvilket giver mulighed for, at nye planter kan få grobund.

Både Søskrænten og engen foran er fredet ifølge Overfredningsnævnets kendelse fra 1951.

FLORAEN PÅ SØSKRÆNTEN

Vores samlede floraliste for de tre år ses bagerst i rapporten. Vi bruger navnene fra "Nordisk flora" (Mossberg og Stenberg, 2020). Herunder omtaler vi de rødlistede arter plus et par andre samt bakkens positiv-arter.

Nationalt rødlistede arter

Vellugtende Skabiose Sårbar (VU)

Vellugtende Skabiose er blandt Danmarks sjældneste planter. Den findes kun i Vest- og Nordvestsjælland, hvor den ifølge Atlas Flora Danica (Hartvig, 2015) stadig står på de 8 lokaliteter, som anføres i statusartiklen for arten (Bruun, 1997). De 8 overdrev er ifølge Rødliste 2019: Langebjerg, Tissø, Kaldred, Sanddobberne, Diesbjerg, Hvideklit, Røvballerne og Ordrup Strand. På Rødlisten anses Vellugtende Skabiose for at være i tilbagegang. På Tissø-skrænten kendes den helt tilbage fra et herbarieark fra 1837 (Bruun, 1997). Den har det i dag fint på skrænten og findes både udenfor og indenfor kreaturhegnet på toppen af skrænten. Se figur på forsiden.

Figur 3. Liden Sneglebælg på Søskrænten. Dens bælg er meget karakteristiske.

Liden Sneglebælg Moderat Truet (EN)

Liden Sneglebælg er i Atlas Flora Danica undersøgelsen fundet på 24 lokaliteter i 20 ruder (Hartvig, 2015). Det er en Storebælts-art, som netop i Kalundborg kommune har en del voksepladser.

Rødliste 2019 vurderer den nu til at være Moderat Truet (EN) i forhold til sidste rødlistevurdering i 2011, hvor den ”kun” ansås for at være Næsten Truet (NT).

Liden Sneglebælg har i hvert fald stået på Søskrænten siden 1925 (Winstedt, 1925) Den er enårig og derfor ustadig, hvilket vi måtte sande, da vi forgæves eftersøgte den i 2016 og 2018, men i 2020 stod den på skrænten i uhyre stort antal.

Nogle andre specielle planter

Nikkende Kobjælde

Nikkende Kobjælde (se figur 6) er ikke Rødlistet, men det er en dansk ansvars-art (A), (Stolze og Pihl, 1998). Siden 1956 er arten forsvundet fra størstedelen af indlandslokaliteterne, især på Sjælland (Hartvig, 2015). Den vokser i øvrigt også på et lille overdrev få hundrede meter øst for Søskrænten (Clausen og Christiansen, 2015).

Trefliget Ærenpris

Vi fandt 6 stk. Trefliget Ærenpris på Søskrænten i det tidlige forår 2018 i jagten på Vår- og Trefliget Ærenpris. Begge disse to arter er tidligere angivet fra Søskrænten (Gravesen 1976). Da der pudsigt nok i URT 2019 blev opfordret til at lede efter de to arter, prøvede vi igen på at finde dem i

Figur 4. Trefliget Ærenpris fra engen lige syd for Beks Kro, 2020.

det tidlige forår 2020 på skrænten, men uden held. Dog fandt vi Trefliget Ærenpris på et stykke eng med åben bund lige syd for kreaturhegnet ved Beks Kro (figur 4), hvor der var adskillige. Arten findes altså i området, men er ustadig som enårige arter er det.

Kilden til forekomsten af de to små Ærenpris-arter på skrænten er som nævnt Gravesen (1976). Vi kender ikke den oprindelige angivelse af arterne, men det er nok Böcher (1945). Denne publikation kan dog ikke hjemlånes fra biblioteket. Men i 1951 nævner Böcher i en ekskursionsberetning Vår-Ærenpris fra skrænten, ("... fandtes også i talrige eksemplarer, ...). Her nævnes Trefliget Ærenpris imidlertid ikke (Böcher, 1951).

Trefliget Ærenpris anses for at være indført til Danmark, men det er omdiskuteret, om den er hjemmehørende. Rødlisten 2019 anser den for indslæbt, og den er derfor ikke rødlistevurderet. Trefliget Ærenpris er i Atlas Flora Danica registreret i 25 ruder (Hartvig, 2015).

Hjertebladet Pengeurt

Hjertebladet Pengeurt er en indslæbt urt. Den er sjælden i Vestsjælland og meget sjælden i det øvrige land (Hartvig, 2015). Men den er talrigt til stede her på skrænten samt langs vejrabatterne både mod nordøst og sydøst for Tissø.

Søskræntens positiv-arter

”Positiv-arter” er arter, som er knyttet til beskyttede eller typiske naturtyper. Positiv-arter indikerer naturkvalitet (Leth, 2006). I tabel 1 står alle de positiv-arter, vi har fundet på Søskrænten.

Positiv-art	Kategori
Alm Knopurt	AP
Alm. Pimpinelle	AP
Bredbladet Timian	HP
Dunet Vejbred	AP
Glat Rottehale	UP
Gul Evighedsblomst	AP
Hare-Kløver	HP
Hjertegræs	AP
Håret Høgeurt	AP
Håret Star	AP
Kamgræs	AP
Kornet Stenbræk	AP

Knold-Ranunkel	AP
Lav Tidsel	HP
Mark-Bynke	AP
Mark-Frytle	AP
Mark-Krageklo	AP
Nikkende Kobjælde	HP(A)
Sand-Star	AP
Segl-Sneglebælg	HP
Stor Knopurt	AP
Trekløft-Stenbræk	SP
Udspærret Dværgbunke	UP
Vår-Star	UP

Tabel 1. Positiv-arter fra Søskrænten, Tissø.

AP: Almindelig positiv-art

HP: Hist og her positiv-art

UP: Ualmindelig Positiv-art

SP: Sjælden positiv-art

Planter vi ikke fandt

Sammenholder vi vores liste med Gravesens (1976) liste: ”På en sandet sydskrænt ved Bækskro”, er der følgende arter, som vi ikke har fundet:

Rank Forglemmevej, regionalt en SP-art.

Mat Potentil, er regionalt rødlistet som Næsten Truet (NT). Leth (2006) angiver den fra 10 aktuelle voksesteder i Vestsjælland, men IKKE fra Søskrænten. De små potentiller (”de små grå”) er i øvrigt svære at bestemme.

Eng-Havre, en regional HP-art. Vestsjællands amt besøgte skrænten 1993, hvor de fandt Eng-Havre. (Floraliste ligger hos Kalundborg kommune).

Vår-Vikke, en HP-art. Vi fandt den øst for skrænten i 2015 (Clausen og Christiansen, 2015), så den findes i området.

Grå-Dodder, en SP-art. Heller ikke set af Vestsjællands Amt ved besøg 1993 og 1996.

Bugtet Kløver, en almindelig art.

Vår-Ærenpris, Næsten Truet (NT). På Rødliste 2019.

Figur 5. Okkergul Pletvinge på Læge-Oksetunge, Søskrænten 2020.

SAMMENFATNING

Søskrænten er en klassisk lokalitet for Vellugtende Skabiose, der kun findes på 8 steder i alt i Danmark. Liden Sneglebælg findes også på skrænten, og den er Nationalt rødlistet som Moderat Truet. Begge arter var til stede i 2020 i stort antal.

På skrænten findes desuden en lang række tørketålende arter som Glat Rottehale, Kornet Stenbræk, Nikkende Kobjælde, Trekløft-Stenbræk, Udspærret Dværgbunke og adskillige andre.

Søskrænten er vel beskyttet, i god stand, og dens tilstand har været i hvert fald acceptabel igennem nok århundreder. Det er vigtigt, at der bliver afgræsset, også i fremtiden.

Vi er fuld af fortrøstning mht. fortsat beståen af denne vigtige botaniske lokalitet.

Alle fotos: HGC.

Tak til Anne Bronée for værdifuld hjælp.

LITTERATUR

Böcher, T. W. 1945: Beiträge zur Pflanzengeographie und Ökologie dänischer Vegetation. II. Über die Waldsaum- und Graskrautgesellschaften trockener und halbtrockener Böden der Insel Seeland mit besonderer Rücksichtigung der Strandabhänge und Strandebenen. - Kgl. Dan. Vid. Selsk., Biol. Skr. IV, 1.

Böcher, T. W. 1951: Ekskursionen til Tissø-egnen 3. juni 1951. - Botanisk Tidsskrift 49:3 p. 94-95.

Clausen, C. og H. G. Christiansen 2015: Floraen på et stykke af Tissøs nordlige bred.
- På DN-Kalundborgs hjemmeside og på Naturpark Åmosens hjemmeside.

Clausen, C. og H. G. Christiansen 2016: Floraen på Tissøs nordlige bred ved Tissøgård.
- På DN-Kalundborgs hjemmeside og på Naturpark Åmosens hjemmeside.

Gravesen, Palle 1976: Oversigt over botaniske lokaliteter. 1. Sjælland. - Fredningsstyrelsen.

Hartvig, Per 2015: Atlas Flora Danica. - Gyldendal.

Kristoffersen, Jens Birk 2020: Genforening med Sønderjylland 1920. - Budstikken maj 2020.
Hvidebæk Lokalhistoriske Forening.

Leth Peter 2006: Status for Vestsjællands Flora 2006 – en kommenteret regional rødliste og positivliste. - Dansk Botanisk Forenings hjemmeside (www.botaniskforening.dk).

Miljøstyrelsen maj 2020: Natura 2000-basisanalyse 2022-2027 Åmose, Tissø, Halleby Å og Flasken
Natura 2000-område nr. 157. - MST.dk

Mossberg, Bo og Lennart Stenberg 2020: Nordens flora. - Gyldendal. Oversat og bearbejdet til dansk af Jon Feilberg.

Reddersen, J., E. Buchwald, G. Birkelund, J. Christiansen, S. Rasmussen, L. Werling og L. Imer Nabe-Nielsen 2019: Søg og du skal finde. Nye fund af Vår-Ærenpris inspireret af gamle registreringer. - URT 2019:4 p. 6-15.

Stolze, M. og S. Pihl (red) 1998: Gulliste 1997 over planter og dyr i Danmark. - Miljø- og Energiministeriet, Danmarks Miljøundersøgelser og Skov- og Naturstyrelsen.

Rødliste 2019. Den danske Rødliste. - Institut for Bioscience, Aarhus Universitet.

Wiinstedt, Knud 1925: Ekskursionen til Tissø d. 30. Aug. 1925. - Bot. Tidsskr. bd. 38, pp. 430-32.

Flora-liste mv.

Ager-Museurt
Ager-Padderok
Ager-Snerle
Ager-Tidsel
Alm. Brandbæger
Alm. Fuglegræs
Alm. Gåsemad
Alm. Hulsvøb
Alm. Hønsetarm
Alm. Katost
Alm. Knopurt, 2016
Alm. Kongepen
Alm. Markarve
Alm. Pimpinelle
Alm. Rajgræs
Alm. Rødknæ
Alm. Røllike
Alm. Svinemælk
Alm. Syre
Alm. Sølv-Potentil
Alm. Torskemund
Alm. Vej-Pileurt
Bakke-Forglemmigej
Bakke-Svingel
Bidende Ranunkel
Bidende Stenurt
Bitter Bakkestjerne
Bleggul Snerre
Blød Hejre
Blød Storkenæb
Blæresmælde
Blåhat
Bredbladet Timian
Burre-Snerre
Cikorie
Draphavre
Dunet Vejbred
Dusk-Syre
Eng-Brandbæger
Femhannet Hønsetarm
Filtet Hønsetarm
Finbladet Rødknæ
Flerfarvet Ærenpris
Fløjlsgræs
Foder-Vikke
Glat Rottehale
Glat Ærenpris
Gold Hejre
Grøn Høgeskæg
Gråbynke
Gul Evighedsblomst
Gul Kløver
Gul Snerre
Gærde-Valmue
Hare-Kløver
Hejrenæb

Hjertebladet Pengeurt
Hjertegræs
Horse-Tidsel
Hvas Randfrø
Hvid Snerre
Hyrdetaske
Høst-Borst
Høst-Rødtop
Håret Høgeurt
Håret Star
Kamgræs
Kanadisk Bakkestjerne
Kornet Stenbræk
Korn-Valmue
Korsknap
Kost-Fuglemælk
Knold-Ranunkel
Knold-Rottehale
Kruset Skræppe
Kruset Tidsel
Krybende Potentil
Kugle-Museurt
Kølle-Valmue
Lancet-Vejbred
Lav-Tidsel
Liden Klokke
Liden Museurt
Liden Sneglebælg
Liggende Vej-Pileurt
Læge-Oksetunge, også hvid
Løgekarse
Mark-Bynke
Mark-Frytle
Mark-Krageklo
Mark-Ærenpris
Moskus-Katost
Mælkebøtte sp.
Nikkende Kobjælde
Opret Hønsetarm
Pastinak
Prikbladet Perikon
Rank Vejsennep
Roset-Springknap
Ru Svinemælk
Rød Tvetand
Sand-Lucerne
Sand-Star
Segl-Sneglebælg
Skov-Løg
Slangehoved
Småkronet Gedeskæg
Stor Knopurt, også hvide
Stor Nælde
Stor Skjaller
Tandfri Vårsalat
Tofrøet Vikke

Toårig Høgeskæg
Trefliget Ærenpris, 2018
Trekloft-Stenbræk
Tusindfryd
Udspærret Dværgbunke
Uldbladet Kongelys
Vedbend-Ærenpris
Vellugtende Skabiose
Vild Kørvel
Vorterod
Vår-Gæslingeblomst
Vår-Star, 2016

Træer og Buske

Engriflet Tjørn
Glat Hunderose
Korbær
Mirabel
Rynket Rose

Sommerfugle

Alm. Blåfugl
Aurora
Dagpåfugleøje
Græsråndøje
Lille Kålsommerfugl
Nældens Takvinge
Okkergul Pletvinge
Okkergul Råndøje
Stor Bredpande
Stor Kålsommerfugl

Fugle

Fiskehejre
Gravand
Gråspurv
Gulspurv
Knopsvane
Landsvale
Nattergal
Stillits
Tornsanger

Andet

Ræv i grav (1død, 1 halvdød
og 1 levende hvalp)
Markfirben

Figur 6. Nikkende Kobjælde.

Figur 7. I forgrunden ses Vellugtende Skabiose på skrænten, nedenfor denne ses engen og i baggrunden Tissø. Foto fra 2010 hvor hegnet står ved skræntens fod, derfor fremstår skrænten ugræsset og ”langhåret”.